

III KNIHA ZLIN

Lotta Lotassová

TŘETÍ KOSMICKÁ RYCHLOST

Published in the Czech language by arrangement with
Bonnier Group Agency, Stockholm, and with the financial
support of the Swedish Arts Council.

Copyright © Lotta Lotass, 2004

First published by Albert Bonniers Förlag, Stockholm, Sweden

Translation © Anežka Kuzmičová, 2011

Cover and layout © Lucie Mrázová, 2011

ISBN 978-80-87162-61-3

Prolog

Najednou hluboko pod sněhem znovu uslyší cvrkat cvrčka. Krčí se schoulený ve skulině mezi půdou a ledovými krystalky a tře si křídla. Krčí se, hlavu skloněnou k zemi, bolavá ramínka sotva snesou tíhu krytek. Najednou zpívá odvěkou písničku, i tady, na tomto nebeském tělese, pod jinou hvězdou. Bleděmodré světlo se mu opírá přímo do zavřených očí. Leží na břiše, tvář zabořenou do sněhu. Když spočítá, kolikrát zacvrká křídly za patnáct vteřin, může se dobrat toho, jak hluboko pod nulou je teplota vzduchu. Leží tu otevřená dlaň. Rukavice stržená. Vzchopí se a zavolá. Cvrček teď zpívá tak hlasitě, že zem duní. Píseň jím proniká, až mu z ní drkotají zuby. Z té starodávné písničky. Zrovna takhle ji zpívali doma v kazanské stepi. Tak mocně, že se půda otřásá. Tak mocně, že není slyšet vlastního slova a že na sebe musejí křičet, byť stojí těsně vedle sebe. Podívá se do dálí, v níž visí obří raketa, jak za neviditelné nitě uchycené na vahadle vesmíru. Blyštivě ocelová, nesmírná, bez podpůrné konstrukce z trámů, jako by ji do panoramatické malby stepi přikreslila cizí ruka. Už už pohlčená nebesy, nemilosrdně vybělená sluncem, třese se jako v záchvěvech vzduchu

vyvolaných ranním oparem, nebo jako v nedočkavé touze odtrhnout se od země a bezuzdně se vrhnout do hlubiny univerza. Jurij se odpoutává a opouští je. Jurij pozná sosnu od dubu, javor od břízy, s očima zavázanýma, jen po čichu a po hmatu. Čekají tři kilometry od odpalovací rampy. Napětí kolem nich krouží, stejně jako rozvířený prach. Pozvedá ruku a mává jim. Doléhá na ně tíže. Dějiny za nimi poskočí o dva krůčky vpřed, povzbudivě jim hledí do zad. Pazourek, pomyslí si, pazourek, a hned nato družice. Při stavbě egyptských pyramid položily život miliony bezejmenných otroků. Na to teď zrovna myslí. Vůle a myšlenka velikánů, nezřídka neznaohů, z času dávno minulých. Zanedlouho jim bude muset skládat účty. Teoretikům a konstruktérům. Archimédovi a Koperníkovi, Galileovi a Brunovi, Lomonosovi a Newtonovi, Kibalčičovi a Ciolkovskému. Jak lidé času splatí vteřiny, jež teď pozpátku odpočítávají v řídicím středisku kosmodromu – deset ... sedm ... tři ... dva ... jedna ... Řev. Slyším přítelův hlas, takřka nezměněný, ve sluchátkách. A ještě naléhavěji než on sám cítím nasazení, s nímž dvacet milionů koňských sil v nitru raketového motoru postupně drtí okovy, které z něj činí zajatce zeměkoule. Když se vrátíš, poletím. Když se nevrátíš, poletím zrovna tak. Doletíš-li daleko, doletím ještě dál. Jestli tě vesmír spolkne nebo vyplivne, nejdřív na tebe zapomenu, ale až budu nastupovat, tvé jméno se mi vybaví. Stepí se řítí nestvůrný, neslýchaný hřmot. Plameny se derou ven, vzhůru. Raketa se pomalu a bolestivě odtrhuje od rampy a nechotně stoupá směrem k obloze. Vtom začne nabírat rychlost, už je z ní jen paprscitá kometa, už se ztrácí z dohledu. Když burácení motoru utichne, zaslechne znovu lhostejnou píseň cvrčka. Lehoučkový vánek opět přináší vůni lesní šalvěje a kořeněnou vůni jarní louky. Ve zjizvené stepi se nic nezměnilo, a ani nezmění. Zůstane navždy stejná jako

před věky. Čas plyne jenom tam nahoře. Kdesi vysoko nad ní bliká Vostok, umělá hvězda, v Auroře kosmického úsvitu. Zde Cedr, křičí Jurij, Cedr volá Zarju. Když s Jurijem prve předstoupili, každý ve svém skafandru, jeden z vědců se na něj zahleděl, objal ho a rozplakal se. Jurij tehdy zavrtěl hlavou a řekl jen, jako se říkává dětem: Ale no tak. Sto osm minut odpadlo z povrchu země. Teď vědec Jurije objímá znovu. Je stejně pozemský jako před cestou, ale není už týmž, je navrátilcem z kosmu. Nanovo propuká veliký vědec v pláč. Najednou se snáze dýchá. Tíha, jež na nás spočívala, je ta tam a slunečná step se rozhrnuje k obzoru a za něj, jako by nesmiřitelný hřmot raketových motorů nasávala a vstřebávala odnepaměti. Obstáli jsme. Tak vzpomínám na počátky kosmického věku.

Dětství

Narodil jsem se 25. listopadu 1933.

Jednoho dne byl ten tam.

Nejdřív je napadá studna. Honem k dřevníku a za něj a pro dříví na ohradu. Sebrat kulatinu a ke studni. Spustit až ke dnu a šťárat, ze strany na stranu, ale nenajít nic. Čtyři dostanou povel vylít všechnu vodu. Střídají se dva a dva. Dva mají pauzu, druzí dva vylévají. Vytáhnout vědro a ven s ním a vyklopit, až z toho půda ochuraví. Jenže nic.

Potom si vzpomenou na řeku. Jako by na ni na okamžik zapoměli. Na vzdálenost ke druhému břehu. Na hloubku. Z řeky vodu nevylijí. A ten proud. Hledat mezi kameny a na dně. Vyzout se z holínek a bosky. Našlapovat opatrně a ohledávat chodidly. Kde příkrý břeh vbíhá do řečiště, ohmatávají skulinu rukama. Okolí řeky procházejí křížem krážem. Ve svahu nad řekou zkoumají každický metr. Jenže nic.

Tak se vydají k jezeru a spustí na něj člun. Jeden vesluje a druhý se na zádi naklání přes okraj a dívá se zvonem na dno. Zřetelně vidí aspoň na deset metrů do všech stran. Neznámá vodní havěť. V černých lasturách

škeble. Řasy vlající v proudech. Vidí červy, dno plné klubíček červů. Jestli dítě najde, popadne balvan a vrhne se do jezera. Až ho balvan stáhne ke dnu, pustí se, chytne dítě a vytáhne ho ven.

Ten, co pátrá v rybníce, se drží poblíž břehu. Tu a tam zaboří ruce do bahna.

Sraz dole u řeky. Jít jedním směrem v jedné linii. Rozestoupit se deset metrů od sebe a rojnici tak natáhnout na osm set metrů šíře. Když dělá útvar první krok, v linii panuje ticho. Prolákliny prošťarávají skrz naskrz. Zevrubně zkoumají potoky a díry. Zakořenivší vývraty vyvracejí nanovo.

Rokle je strmější, než se jim na dálku zdálo. Nemohou se napřímit. Musejí jít v předklonu, jednu ruku volnou, druhou se přidržovat skály. Kamení povoluje, snadno se pod nohama rozvíklá a zmizí v hloubi.

Stoupají. Kolem největších balvanů se držet těsně při stěně. Šplhat po svazích, křečovitě se přidržovat zakrslého porostu. Přimykát se k nejsilnějším větvím. Ztrácet půdu pod nohama a oddrolovat štěrk a mech.

Chvilí pokračují podél vyschlého koryta potoka. Dočista omleté balvany svítí. Po skalní stěně nad nimi se táhnou nepřístupné úzké stupně. Pod nimi se sesuvy uložily ke spánku. Vysokánské vrcholky se vypínají k obloze. Dítě může být zaklesnuté ve štěrbině. Může být na severu nebo na jihu.

Pak už se neodvažovali stoupat dál. Neodvažovali se ani obrátit a pokusit se sejít dolů. Jeden z nich se zpola napřímil. Podíval se vzhůru a ohlédl se nazpátek. Police má čtyři metry na délku, jeden metr na šířku, a směrem do průrvy se svažuje. Mech je hustý a měkký a travička tu roste v trsech. Při vnějším kraji zakrslá bříza s rozježenou korunou.

Zapřel se o stěnu, aby ho nejala závrať. Vtom pohled o něco zavadil. Raneček bylo pro mech a trávu sotva vidět. Tápvavě vykročil jeho směrem. Dítě. Hlavu pouhých dvacet centimetrů od srázu, leželo naprosto bez hnutí. Usmívá se na něj, nebo je to stín?

Narodil jsem se 25. listopadu 1933. Polkovnikovo se jmenuje má rodná ves. Hlouček srubů pospojovaných ohradami z kulatiny, jež za sněhové bouře slouží jako zábradlí i ukazatel směru.

Naše řeka se jmenuje Bobrovka. Voda v ní je čistá a zcela průzračná. Příkré břehy jsou zarostlé velmi hustým vrbovím, které řeku místy skrývá do zelených tunelů. Při jejich otvorech do řeky vplývá písčité půda. Tam je mělčina a dno bývá pevné a doprostřed řečiště se tam uložily ke spánku staré a zapomnětlivé valouny.

Za letních dnů žhavilo valouny slunce. Když potom zmizelo za mrak nebo když se zvedl vítr, vyhřívali se na nich, poté co jim z plavání naskákala husí kůže. Lnuli těly ke kameni, který je zvolna rozpaloval jako radiátor, podél páteře jim mravenčilo a slunce se dál schovávalo v mračích. A tak se otočí a tlačí se na kámen až do omrzení, až jsou konečně prohřátí a můžou se vrhnout zpátky do vody. A tak skočí a ještě jednou vyplaší hrouzky, kteří se marně snaží uplavat přede všemi těmi lomoznými těly, jež se zas naráz zmocnila vody.

Polkovnikovo, Altaj, Sibiř, Svaz sovětských socialistických republik, Svět, Země, Vesmír.

Lesy, věčně zelené, se rozpínaly do dále. Řeky, stříbřité, protkávaly krajinu. Louky okolo vsi v létě oplývaly nevidanou bohatostí květů. Hory, zlaté hory, mohutně čněly

na obzoru. Vzduch byl čirý. Nebe temně modré, o nocích černé s nezměrnými záplavami, myriádami hvězd, třpytícími se ve všech odstínech diamantu. Je přesvědčený, že žije v severních končinách ráje.

Rtuť na dlouhá období zamrzá. Chlad dodává vzduchu vtíravý mrazivý říz, jako by veškerý život ztuhl. Ani slunce, jež se ukazuje vždycky na pár hodin těsně nad obzorem, ani země, která je zmrzlá do hloubky stovek stop a v hloubi nerozmrzá ani přes léto, se nezmůžou k odporu. Zima vzduch stlačuje čím dál víc, jako by mrazivou tíhou měla zardousit vše živé, stlačit všechno do jednoho obrovského kusu ledu. Ani ty nejsilnější proudy od moří či od ohromných pásů vnitrozemě nepohnou zhutnělou vzduchovou hmotou. Zuřivé bouře se od netvora, blyštícího se miliardami krystalků, jenom bezmocně odrážejí, nechávají se svázat v jeho úpatí, zchladit se a pohltit veletokem zimy, jehož objem vystačí, jehož útroby vystačí na to, aby zemi podchladily na celý zbytek roku. A netvor leží bez hnutí. Chlad ze vzduchu vytěsňuje vláhu. Vlaha krystalizuje v jemný sněhový prášek a utváří hustou mlhu z jinovatky, mohutný stříbrný prstenec objímá měsíc. Vládne tu hrobový klid. Divoká zvěř se zahrabává hluboko pod sních, hledá si útočiště. Na nebi se pokojně střídají třpytivé jiskřící hvězdy. Klid je jen zdáním. Sních už pod nohama nechroupe, ale skřípe a cinká jako kov. Vzduch z úst tuhne a v jemňoulinkých krystalcích padá na zem, o niž se zvonivě tříští. Do hlubokého ticha řezají hrůzné skřeky, táhlé sténání a kvičení a vzdechy, za nimi palba jako z děla, to se trhají ledy, to promrzlá půda puká tíhou chladu. Tu a tam zmizí celé jezero, když se půda mrazem rozpraská a pohltí všechnu vodu. Pokud některé jezero nezmrzne až ke dnu, bývá led i na tři metry tlustý, v řekách ještě tlustší. Led je tuhý jako kámen, úlomky tnou do dlaně jak

nabroušené ostří sekery. A kdyby čepel měla padnout do živého kmene, při první ráně by se rozdrobila na padrť.

Z krutosti zim se radoval. Březiny a zasněžené smrky stály zpříma, chladu a větru navzdory. U nich, pod nimi se nechává objímat sněhem. K nim si chodí lehat.

Je místo, kde nad půdou věčně zmrzlou krouží bílí jeřábi, kde mezi krami driftuje ztracené městečko.

V arktické stepi nabírají větry sílu. Mráz a sníh smetají v atmosférickou lavinu, jež se za řevu valí po krajině; příliš kousavě chladného vzduchu a sněhu, vířícího v husté hmotě. Když udeří, hřmot ohlušuje, jako by mu jen pár metrů od ucha lomozila lokomotiva; dunivá, burácivá vlna větru. Vymaže všechno, co bylo na dohled. Vyplení slunce, stromy i hory a zakryje je oslnivě bílou dekou, tak tlustou, že většinou nevidí na krok.

Po klikaté lesní cestě kráčí sedm dětí, když vtom na ně bez varování udeří bouře. V tu ránu oslepnou. Rázem nevidí ani cestu, ani vysokánské stromy, jež ji lemují. Stojí semknuté v kroužku, bezmocné, obličejíky u sebe a paže těsně spletené. V tichosti čekají, až útok opadne, čekají, až se jim navrátí zrak. Zanedlouho začnou umrzat. Zanedlouho zbělají a prochladnou. Paže a nohy jim nehybní a těžknou. Oči se klíží. Slunce je ohnivá koule. Půdu spaluje žár. Kdyby jen pozvedly hlavy, dohlédly by do přístavu. Ve stínu vysokých zdí se procházejí lidé. Dveře krámků jsou dokořán. Aroma tropických plodů se mísí v libou vůni. Broskve, pomeranče, rozinky, hřebíček, pepř tu voní přenádherně. Z asfaltu spláchnutého vodou stoupá pára. Halasní prodavači se předhánějí v nabízením zboží. Přistupte blíže! Cítíte tu krásnou vůni! Cítíte, jak

báječný je v tropech vzduch! Zavolá. Zůstat tam stát se sklopenou hlavou je jako říkat si o jistou smrt mrazem. Slyší ho? Bud' se před bouří okamžitě schovají, nebo zahynou. Čekají obemknuté bělobou. Vydechují slova, jež ještě za letu tvrdnou. Vydat se jen tak náhodným směrem by bylo čiré šílenství. Jsou oslněné a němé. Hoch na ně křičí. Pomalinku se otáčí, dokud se mu ledový víchř nezarážně čelně do tváře. Fouká od severu, to přece ví. A sever je tudy. Zavelí, aby se chytily za ruce a nepouštěly se. Postupují v řadě, příkrčené v boji s větrem. Tu a tam se zastaví a navzájem si masírují tvářičky. Líce mají bílé, jak by už nebyly jejich. Kůže jim umrzla. Seberou do dlaně sníh a třou se jím proti mrazu. Ztěžka postupují vpřed, jdou za hochem a hoch jde podle větru, který neustává.

A potom jsem najednou narazil do ohrady. Kousek jsem se šinul těsně podle ní, zmrtvělý a ztuhlý mrazem. Jednoho po druhém jsem vzal za ruce a položil mu je na ni. Tady je. Ohrada. Ihned se všichni vydali podél, až ke stavení, které tušili na jejím konci. Dorazil jsem první a na zápraží jsem padl na kolena a zabušil jsem na dveře. Konečně se opatrně otevřely, hleděli na nás sedlák se ženou. Nevěřicně. Váhavě. Nemůžeme být přece tamty děti. Ty jsou pryč nadobro a už se po nich ani nepátrá. Takovéhle bouře už připravily o život i zkušené a rostlé dřevorubce. Že by ji mohlo přežít šest dětí, vyjít z takové bouře živé, to ještě nikdy nikdo neslyšel. Zpráva se šíří vesnicí a po okolí. Hoch zachránil sebe a pět dalších dětí. Ale nešlo nás prve po cestě sedm?

Od onoho dne se o něm traduje, že snese mráz líp než ostatní. Říká si, že to opakuje tak často, že se to co chvíli změnilo v pravdu. Jednou pozdě v noci jede Dimitrij Stěpanovič s nákladákem domů. V kuželu světla zahlédne

prapodivnou věc, jako by na cestu někdo něco pohodil. Zpomalí, a když vidí, že je to tělo člověka, prudce brzdí. Vyběhne, tělo převrátí a zjistí, že dítě, hoch, je dosud naživu. Je tak zmrzlý, že nemůže mluvit. Když ho Dimitrij zvedá, odmítá se pustit rance, který křečovitě svírá v rukou. Starý pytel váží víc než on. Vtom promluví. Cestou domů ho zdolala únava a mráz. Stoupl si na kraj cesty, doufal, že ho někdo sveze. Když se setmělo a pořád nikdo nejel, vydal se směrem k domovu. Jenomže pytel už neunesl. Pere se s ním, až nemá dost sil ho zvednout. Povalí ho do sněhu a vláčí ho za sebou. Nakonec nedokáže ani to. Únava mu pevně svírá paže. Probouzí se u silnice a plazí se k domovu. Vtom se mu zatmí. V pytli má mouku, pro niž ho poslal otec.

Téhož večera se mi zdá sen. Zdá se mi, že jdeme všichni se saněmi po zamrzlé tříšti, nekonečně dlouho. Sestra a matka, otec a dědeček. V dálce spatřím hlouček, všichni kamsi neustále upírají zrak a rozrušeně hovoří. Vypadají, jako by čekali, a vůbec se nestarají o to, že se k nim blížíme. Jen co jsme u nich, ptáme se jich, jestli na někoho nebo na něco čekají. Jeden z nich ukáže na vyzáblého staříka s bílými vlasy, který se zjevuje za jednou z ker. Je to věštec. Pomyslím si, že takovou vzácnou příležitost si nemůžu nechat ujít, a jdu staříka požádat, aby nám předpověděl budoucnost, aby nám řekl, zda dojdeme až ke břehu a zachráníme se. Obracím při tom ruce dlaněmi vzhůru jako u kartářky. Stařec mi na ruce spěšně pohlédne a ukáže k jihu. Dojdeš až do cíle, k vodě je to nedaleko, ale tam... A vtom se probouzím uprostřed věty.

Ještě potřetí (magická trojka) se zachraňuje ze spárů mrazu, a proto ho ve vesnici budou považovat za vyvolené dítě, a on sám sebe za zatracence.

Jezera jsou zamrzlá, avšak tu a tam ledem prorážejí prameny a proudy.

Jde po jezeře. Těsně podél břehu. Vyhýbá se dírák, neboť denní světlo stojí dosud při něm. Jenže tma ho dostihne a předběhne.

Šel napříč jezerem, před sebou dočista jasný vesmír, hvězdy se zrcadlily živoucněji, než měly ve zvyku. Led byl místy potemnělý, jinde zase čirý jako sklo. Na okamžik se zastavil. Jak jen můžou hvězdy takhle třepetavě plát? Kolikrát už předtím kráčel po průzračném okně otevřeném do hlubin. Tak proč ho to tentokrát přimělo zastavit?

Hvězdy. Já vím. Mluvím o nich často.

Vtom tenoučký led pukne. Naráz je ve vodě a nasáklé šaty ho stahují ke dnu. Svět kolem začíná zamrzat. Zamrzá březové houští na břehu. Zamrzají vrány ve vzduchu. Zamrzá stříbrobílý kotouč měsíce, roztažený chladnou mlhou. Mlčí. Jenom led, jak kolem něj pomalinku praská, vydává slabounký a teskný sten. Tu je ten širý jasný vesmír.

Otočí se čelem k okraji ledu. Pokouší se vysoukat nahoru, leč marně. Pokouší se osvobodit od břemene, ale bezúspěšně. Několikrát vykřikne v naději, že ho v osadě zaslechnou, ovšem odpověď nepřichází, a tak zase ztichne.

Údy mu dřevění a udržet se nad hladinou je čím dál těžší. Co nevidět se vak na zádech zaplní vodou. Chvilí se snaží zalézt si pod led, jen aby to skončilo co nejrychleji. Jenže batoh se vzpříčí a brání mu.

Plave podél okraje na západ. Doplave až do zátoky, kterou si voda do břehu vydlabala. Opře se jednou paží o led a vyškrábe se nahoru. Pospíchá na břeh, ale znovu

se zřítí do díry. Nohama dosáhne na dno, vodu až k bradě. Zimou už se sotva drží na nohou. Probojuje se ke břehu a z vody ven. Šaty zatím ztvrdly na ledové brnění. Dlouho v něm utíká na východ. Zdá se mu, že povolilo celé jezero. Na čirý led už se neodváží stoupnout, drží se na temném, byť si kvůli tomu musí zajít.

Doma se ještě dlouho hrozí toho, že z díry v ledu zaslechne volat svůj přízrak, a věří, že mu tímto bylo jasně dáno na srozuměnou, že jeho život nebude mít dlouhého trvání. Ještě dávno poté ztrácí ve snu půdu pod nohama, země se pod ním rozestupuje, a slýchává, za pozdních večerů, jak někde v dálce kdosi volá o pomoc.

Pokaždé zjara, když tál sníh, nacházeli neznámá zmrzlá těla, cizince přimrzlé k půdě v lese. Obchodní cestující nebo uprchlé vězně, bylo to tak běžné, že jim přezdívali zimní zvonečky. Už zase kvetou zimní zvonečky. Zimní zvonečky jsou zrovna v plném květu.

Jara byla náhlá jako horská bystřina. Jak se povodeň vstřebala, byly břehy zavalené naplaveným dřevem. Mezi kládami a roštím se našlo všelicos. Věci, jež odnesl led a teď je odevzdával zpět.

Jednou na jaře tak našli brašnu s novým kováním, po okraj naditou dopisy. Po čase řeka vydala i listonoše; něžně ho položila na břeh. Jednoho dne tam zkrátka ležel nznak, paže přes oči, jako by se chtěl ochránit před sluncem. Na sobě uniformu s nablýskanými knoflíky. Než vyrazil do služby, pečlivě si je vyleštil pemzou.

Voda dopisy rozmáčela, avšak uprostřed vždy zanechala suché jádro, k počtení. Dala se rozluštit jednotlivá slova. Polární. Rybáři. Dřevo. Munice. Proviant. A slova vedle sebe. Pohyblivý led se trhá. Je třeba budovat další a další aerodromy. Místy i celé odstavce.

Schmidt s Voroninem se usnesli, že se opět pokusí vyhodit trvalý led do povětří. Uznali za možné odsunout ho pomocí mohutné exploze amonalu a odplavit tak ledy, v jejichž zajetí jsme žili. Urychleně jsme zhotovili nálože. K dispozici jsme měli asi pět tun amonalu. Cesta na konec ledu byla náročná. Některé kry dosud nestačily srůst a byla mezi nimi čirá voda pokrytá jen tenkou krustou včerejšího ledu. Ani doprava náloží nebyla snadná. Pověsili jsme je na dlouhou tyč, zavěšenou na ramena dvou mužů.

A dál.

Mohutná, nekonečná ledová pokrývka, na několik metrů tlustá, se bez ustání pohupuje; jako napjatá kůže plechového bubínku pod úderu paliček; nebo jak bubínek v uchu, když do něj narazí vlna vzduchu, vzedmutá zvukem. Co to ale způsobuje, že se nestvůrná svěřací kazajka ledu na polárních vodách neustále houpe? 1) Přední příčinou vlnění v ledové krustě je vítr. 2) Nejvyšší vlny se tvoří po směru větru. 3) Za setrvalé aktivity, byť rychlost jedinkrát nezakolísá a směr větru se nemění, síla vlnění stoupá. 4) Hromadění ker (tlak ledu) doprovází zvýšená četnost vln. 5) A co je stěžejní – za bezvětří předznamenává zvýšená četnost vln příchod vzduchových hmot či větrů.

Onoho léta pozvedá paže coby Vasilij Molokov, jeden ze sedmi letců, hrdinů naší země. (Když přistává na ledovci, krvácí ze rtů, tak urputně se do nich kousal.) Onoho léta už nebydlí v rodné chatrči. Onoho léta je z něj papaninovec a bydlí na polární stanici. Staré jeptišky ušily černý stan ze tří vrstev – celta, pogumované plátno, hedvábí. Z Moskvy letí přestavěnými Tupolevy, natřeny na křiklavě žluto, aby byly ve sněhu dobře vidět. Při prvním prů-

zkumném letu na Severní pól vyhodí z letadla plechovku oleje, promaže zrezivělou osu Země. Pak s kamarády z polární stanice urazí na dvě stě čtyřicet desítek kilometrů za skoro dvě stě čtyřicet dní.

Rodnou chatrč si pamatuji tak živě, jako bych ji zrovna opustil. Smrková kulatina rozřezaná napůl, nakladená kůrou ven. Mezi kládami hlína a sláma, aby držely u sebe. Na stěnách hlína a sláma, na ochranu proti mrazu. Třetinu chatrče zabíraly dvě železné postele, nadoraz přistrčené ke stěnám. Mezi nimi vklíněný stůl a pár židlí. V jednom rohu police plné knih. Ve druhém skříň napěchovaná věcmi, bez nichž se život neobejde. Polovici jedné stěny zabírala kamna, která postavil dědeček.

On sám spí na polici nad matčinou postelí. Jednoho zimního večera se vánice přizene už brzy a vše kolem nich nezvykle a zvláště ztichne. Jen hodiny tikají hlasitě a stroze. Otec mluví potichu a beze spěchu. Skulinami v korunách stromů a černých oblacích dopadá na zem světlo měsíce a závěje vrhají fialové stíny, tu temné, tu světlejší, tu docela neviditelné. Pozoruje stínohru bedlivě i poté, co se otec chopí houslí a zaplaví světnici tesklivou melodií. Stíny se po sněhu plíží v tempu smyčce, jako by je vyvolával svými tahy. Vtom za oknem zahlédne, jak po závějích něco klouže, jak se tmou blíží lidská postava. Tatínku, vykřikne, tatínku. Otec ho vezme za ruku a on pak venku, rozechvělý pláčem a skřípotem sněhu pod nohama, vidí svoje a otcovy stopy a zvlíněné závěje, hladké a čisté, třpytivé jak naftalín.

Když se otec vypravuje na frontu, chvíli spolu mlčky sedí na zápraží. Teď jsi na řadě ty, praví pak otec. Teď to bude na tobě. Zvedne se a přejde dvůr. Ještě jeho záda a vrznutí branky.

Sovětský svaz má nevyčerpatelné rezervy a zbroj, ať budou ztráty sebevětší, útočníku nebudeme nikdy muset čelit holýma rukama. Sovětská lokomotiva, těžký typ, s dlouhou řadou vagónů naložených tanky, jež směřuje na frontu. Na sovětských železnicích je rozchod kolejí o 89 milimetrů širší, než je běžné ve zbytku Evropy. A tamhle další tanky na postupu, na staré lesní cestě, jsou maskované větvemi. Tamhle se v terénu kryje sovětský voják, nese munici střelcům ve frontové linii. Telegrafista spěšně zapisuje zachycený povel. Tamhle postává skupinka raněných sovětských vojáků propuštěných z lazaretu, připravených nastoupit zpět na frontu. Dolní město zaplavila voda, neboť nad městem vypustili přehrady. Cisterny na benzín zůstaly stát, rozbombardované po náletu Němců. Tamhle se sověští průzkumníci ubírají k jedné z mnoha řek, vyzbrojeni plováky a vesly. Obránci Leningradu kolem města vyhloubili příkop, na obranu před německými obrněnými vozy. Polní kuchyně veze splašenou sněhovou bouří proviant na frontovou linii. Kůň vydrží v zimní válce víc než motor. Obrněný vlak natřený na bílo snadno splyne se sněhem a oblohou. První zásilku vlněného prádla, shromážděnou na pomoc mrznoucímu vojsku, nakládají do vlaku směr fronta. Tamhle stojí sovětský letec, co sestřelil osm německých letadel. Poslední z nich, Messerschmitt 110, leží za ním ve sněhu. Sověští parašutisté seskočili kdesi na severní frontě a připravují výbuch železniční trati. Německé dělostřelectvo je na ústupu. Sníh pokrýl zem, nebe halí bílá mračna dýmu od hořících stavení.

Na obzoru hoří ves.

Za holínky, u nichž se podrážky prodřely naskrz, se jenom těžko sháněla náhrada. Dědovi Michailovi ze všeho nejméně chybělo kuřivo. Kam se od nás dalo dojit pěšky,

nešlo ve vsích opatřit ani tabák, ani papír. Chtě nechtě se musel spokojit s rostlinkami, které si sám vypěstoval. O ty pak pečoval s něhou, jež se co do množství a síly mohla měřit jenom s nenávisí vůči Němcům, co ho o jeho jediné nevinné potěšení připravili. Miloval je natolik, že neměl to srdce sklízet je ani řezat. To jsem měl za úkol já, otrhávat lístky, sušit je a slavnostně mi svěřenou řezačkou je narezávat zcela na jemno.

Když jdu jednou navečer k oknu doplnit tabatěrku, všimnu si na římse desek jedné z tatínkových knih. Dosud mám přebal s šedivými písmenky na karmínovém pozadí před očima. Ještě před chvílí se dědeček nad knihou hrbil u lampy. Teď byla prázdná, listy pečlivě vytrhané z hřbetu. Pár dní nato najdu další tatínkovu knížku, stejně tak vypleněnou, rozebranou, dočtenou. To už jsem se dovtípil, že děda bere jednu knížku za druhou, svědomitě je pročítá stránku po stránce, písmenko po písmenku, načež listy vytrhává, načež vytrhává kapitoly, které už má přečtené, a z papíru si balí cigarety. Nevykouřil ani řádku, aniž ji prve přelouskal. A knihy trhal jenom tehdy, když byl doma sám. Jako by hanba narůstala s vršícím se štůskem vyprázdněných svazků, starostlivě vyrovaných na římse. Pro mě, který jsem si umění číst tehdy zrovna plně osvojil, byl kouř z dědečkových cigaret zázrakem, jehož pomocí se vědomosti šířily a rozplývaly volně do vzduchu. A od onoho dne mi vůně tabáku vždycky v mysli vyvolávala celé verše z Puškina.

Poté co armáda ve vesnici zabaví i posledního koně, vyvíjí děd na tahání krávy. Daří se mu to mistrovsky, občas bere chlapce s sebou. Nikdy se nevrací s prázdnou, vždycky se snaží přivést fůru. To na ni pak hocha vysadí. Sám jde s otěžemi před vozem a zpívá. Do kopce jsem chodil pěšky.

Když jsme vyšli na kopec, nechával krávy odpočinout. Mezitím mi vesměs dával lekce z počtů. Pověz mi, vnoučku, říkával s šibalskou jiskrou v oku. Kupec měl dvacet pět kopějek. Osm dal za plachtu, sedm za lano, čtyři půjčil známému, a když pak viděl, že mu nezbylo skoro nic, půjčil si od jiného známého dalších jedenáct, ovšem předtím ještě koupil za dvě kopějky pomerančů. Když jsem úlohu vyřešil, spokojeně zavelel. Jdeme.

Dědeček občas zabloudí do vzpomínek. Vidíš támhle tu paseku? Támhle z Curavliki jsme k nám do vsi převezli tu chalupu. A támhle ta houština, to byla naše pozorovatelná. Tenkrát bychom spolu nemohli chodit krajem jen tak bez pušky, ani koňmo, natož s vozem, ani s kravkou ne.

Když jsem byl mladý, živily vysoké hory Altaje samotného cara. Zlaté a stříbrné doly kypřily státní pokladnu. Na těžbu drahého kovu měli trestance, k tomu však potřebovali ještě zemědělce, kteří by uvězněné síly krmili. Carové tak dali vzniknout legendě o Altaji, o úrodné přebohaté zemědělské půdě, o pozemcích za nic. Tučné a živné, čekaly jen na toho, kdo se na nich usadí a začne je obdělávat. Státisíce rolníků se ženami, dětmi, matkami, co na západě jenom strádaly a dřely, se novou zemí na východě nechaly zvábit. Celé vesnice povstávaly jako jeden muž a opouštěly odvěké domovy, sporý majetek pevně sešněrovaný na saních a povozech. Tak se začala dlouhá pouť na východ. Kdo neměl na koně, táhl všechno na zádech. Muži, ženy, děti se trmácejí po tisíce kilometrů, směřují na východ, vše pro zlaté carské sliby. Umírají jako mouchy, hlady, vyčerpáním, na nemoci a na štiplavý mráz, jenž je cestou provází. Tisíce jich propadají zoufalství, když jim děti, které poutí trpí ze všech nejvíc, chřadnou a hynou. Zoufalci scházejí z cesty, usazují se, kdekoliv jen najdou jídlo aspoň na pár dní. Přesto jich tisíce dojdou

až na Altaj. Zde stanou tváří v tvář carově hořké šalbě. Pozemky nikde. Půda je rozporcovaná a rozdělená mezi carskou přízeň. Sny o vlastním gruntu vadnou, těžknou důlní otročinou, těžknou dřinou pro pány, se všemi právy, jež náležejí zvířeti. Tak tedy došli na východ. Strádání a lopota jsou tu jiné, hlad týž.

Konstantin Eduardovič Ciolkovskij je od dětství hluchý. Mám sedmnáct sourozenců. O sluch ho připravily návaly spály. Stojím uprostřed kry, když vtom led pukne a já padám do studené vody. Nenechává se tím nikterak svazovat. Naučí se sám, čehokoliv si hlad po věděni žádá. Můj otec, říká později, byl chladný a odmítavý. Předává ovšem synovi vášeň pro stavitelství a konstrukce. Knihy jsou moji jediní přátelé. Jednou mu otec vysvětluje pohyb Země, napíchne jablko na hůl a otáčí je kolem osy. Jednou pomocí astrolábu, aniž při tom vyjde z domu, určí vzdálenost mezi zápražím a strážní věží. Dvanáct set stop, říkají jeho propočty. Potom si vzdálenost přeměří pásmem a dospěje k závěru, že teorie umí předpovědět, co se pak prokáže v praxi. V šestnácti odjíždí do Moskvy, maminko, stýská se mi, čerpat vědomosti.

Lze prakticky zužitkovat energii zemské rotace? Na tuto otázku obratem odpovídám ne. Lze poslat vlak po rovníku tak, aby se odstředivou silou oprostil od gravitace? Znovu odpovídám nikoliv, z důvodu odporu vzduchu a z mnohých dalších příčin. Lze zkonstruovat neprodyšný aerostat z kovu, který by se ve vzduchu udržel neomezeně dlouho? Odpověď zní ano. Lze v parních motorech využít tryskající páru o vysokém tlaku? Odpověď zní opět ano.

Studovna Čertkovovy knihovny je temná, v paprscích světla rejdí prach. Tancuje nespoutaně, jako by tancoval člověk, nebýt té prokleté gravitace. Vyryje to perem do okraje stránky. Svě city k zákonu přitažlivosti laskavě

kroť!, zařve knihovník Nikolaj Fjodorovič Fjodorov, který neustále vyrušuje a neustále vyhledává společnost. Příroda je změtí řídicích se světů, jejichž pomalý let mylně považujeme za stabilitu. Pád světa tak pokládáme za stav světa, zkázu světa za světový řád! Máchá rukama. V knihovně je uloženo na osmdesát pět tisíc knih a pamfletů, osmnáct tisíc map, separátů a jiných nesvázaných dokumentů. Říká se, že Nikolaj Fjodorovič zná nejen název a umístění všech knihovnických položek, nýbrž že je i obeznámen s jejich obsahem, a umí tak v krátkosti po-referovat o základních myšlenkách, tezích, závěrech každého jednoho z desetitisíců titulů. Kdo odevzdá objednávku jemu, najde pak na svém stole o mnoho víc knih, než si vyžádal; najde knihy, o nichž jaktěživ neslyšel, které se však vždycky ukážou být k nemalému užitku, mnohdy jsou pro jeho studium přímo nepostradatelné. Hrbatý, ve starých ošuntělých hadrech, vysoký a hubený s bezednými tmavými očima. Kvapně se blíží. Naším čelním odpůrcem je chaos a vedle něj ještě náhoda. Síly, jejichž svrchovaným výplodem je smrt, smrt v podobě entropie kosmu.

Přece jsi četl Clausia? A o tom, čím je pro lidstvo konec člověka? Smrt je náš úhlavní nepřítel, musíme zapřáhnout všechny síly, abychom ji přemohli, za nás samotné, za všechny živé, za naše mrtvé příbuzné, kteří pak budou vrženi zpět do života. Ve všem, v pousmání krásné ženy, v prvním jarním lístečku, ve křiku novorozeněte vidí smrt. A tudíž i život. Veškerá hmota je z prachu našich předků. A v nekonečně droboulinkých částicích, jaké možná vidí jenom mikroskopičtí tvorečci, jaké jsou našim očím zcela neviditelné, ovšem jen pokud by měli dostatečně silné mikroskopy, aby jejich zrakové schopnosti znásobily natolik, jako běžně násobí ty naše, tak ve čtverečcích

a krychličkách oněch mikroskopických částic teprve odhalíme stopy našich praotců. Musíme je zachránit a přivést zpátky k životu! A máme-li své předky nashromáždit do poslední částečky, musíme uspořádat mimozemské výpravy až do nejzazších koutů univerza, protože i tam, v souladu s koperníkovským principem jednoty, je hmota jedna a tatáž, sestává z prachu našich předků. To by nám bylo na Zemi těsno, poznamenávám si spěšně. Ale nedojdu ani ke konci námitky, a Fjodorov už křikne Aha! s ústy dokořán, tak hřmotně, že se za námi otočí celá studovna a počastuje nás významným pohledem. Místa je dost na bezpočtu jiných planet v kosmu. Tam ať lidstvo zamíří. Tobě je zima, praví a položí mi ruku na rameno. Víš co, koupím ti zimník z nejlepší vlny. Sedí naproti mně s hrnkem čaje v dlaních. Z dětství, řekne, jsem si zřetelně vštípil tři vzpomínky. Za první. Viděl jsem černý, černočerný chleba, jakým se, jak jsem se dozvěděl, živili rolníci, byl prý zrovna hladomorný rok. Za druhé. Zeptal jsem se, co to je válka, a oni na to, že ve válce prý lidi střílí jeden druhého. Lidi jeden druhého! Zamotalo mi to hlavu. Za třetí. Potom jsem pochopil, že ne všichni jsou moji blízcí, že někteří lidi jsou cizí, a že dokonce i moji blízcí jsou ve skutečnosti cizinci. Tyhle tři vzpomínky. A Pamír. Můj Pamír. Pustopustá zem. Ohnisko našich společných snah o nastolení přírody a probuzení zemřelých. Říkalo se, že tam byl kdysi spanilý Eden. Po zmařených lidských pokusech přírodu spoutat se z raného ráje stala neobyvatelná pustina. Kostí Adama, nejstaršího z otců, jsou pohřbené tam někde v horách. Tamní krajina mi mimochodem připomíná pyramidu z lebek. První hrob, jehož směrem ukazují všechny hroby ostatní.

Vlahý šedý úsvit vrhá protáhlé průsvitné stíny na dlažbu a zdi východního křídla Petropavlovské pevnosti. Dlou-

hými kamennými chodbami dupou katové cinkající klí-
či, až se zastaví před železnými dveřmi vedoucími do
studené vlhké cely Nikolaje Ivanoviče Kibalčiče. Není to
moje první cela. Před dvaceti dny zavraždil cara a teď
ho vedou na oprátku, je mu dvacet sedm let. Sestrojil
jsem bombu, kterou odpálila Vůle Lidu. Během posled-
ní noci života ještě v rychlosti sepisuje své teorie a črtá
plánky, nákresy stroje, jenž člověka vymaní z okovů ze-
měkoule. Kreslí dutý kovový válec s otvorem na jednom
konci. Když se postaví uzavřeným koncem vzhůru a do
výdechu se vpustí dostatečný tlak, měl by se vznést.
Tímto završuje bádání, jemuž věnoval osmnáct let živo-
ta. Avšak na řešení, na konečné řešení, přišel, teprve
když sestavoval bombu, jež na cucky rozmetala cara.
Opravdu podstatné je jenom to, že dva a dva jsou čtyři,
všechno ostatní je snůška hloupostí. Před úsvitem ode-
vzdává arch strážnému. Připojuje žádost, aby ho pone-
chali ještě několik dní naživu, jen tolik, aby mohl nákresy
vysvětlit hrstce vědců, mohou-li snad pro nějaké poslat.
Žádost se však zamítá a plánky se zabavují a ukláda-
jí pod zámek u carské policie. Věřím v proveditelnost
svých návrhů a tato víra je mi v mé tíživé situaci jedinou
oporou. Pokud se prokáže, analýzou odborníků, že mé
ideje lze realizovat, mohu se těšit z pomyšlení, že jsem
své vlasti a lidstvu obecně prokázal ohromnou službu.
Pak mohu jít pokojně smrti v ústřety, s vědomím, že má
myšlenka nezanikne spolu se mnou, nýbrž že bude žít
nadále v celém lidském pokolení, pro něž jsem připra-
ven vzdát se života.

V březnu dva roky nato dokončuje Konstantin Ciolkov-
skij knihu *Volný prostor*. Klíčové pasáže cituje ve *Snech
o nebi a o Zemi*. Případný zemský sputnik, píše, podob-
ný Měsíci, avšak bližší naší planetě, nanejvýš nějakých

tři sta verst od povrchu Země, by představoval zanedbatelné množství hmoty, oproštěné od gravitační síly. Píše v hlubokém křesle, na klíně desku z dřevotřísky. Levou rukou si přidržuje arch; pravou vrhá myšlenky na papír za pomoci velkých písmen. Když zavře oči, vidí před sebou poletovat ocelové ptáky.

Bolševici se chopili moci. Altajským krajem se prohnala vlna násilností, zběsilí rolníci se vrhli na své pány. Majitelé půdy rázem pomřeli. Celé jejich rodiny byly rozřezány na kusy. Rolníci jejich těla pro samý vztek rozsekali noži, jejich kosti rozdrtili palicemi, drásali a stínali a vraždili, v nevyhnutelné krvavé lázni. A pak, snad aby uposlechli věčně přítomného hladu, se navrátili ke svým pozemkům. Nikoliv už v područí caristické vrchnosti, nýbrž aby živili jen sami sebe.

V listopadu otvírají vítězoslavní revolucionáři v archivu carské policie jistou složku. Jenom pár dní nato se na základě Kibalčičových plánů provádějí první propočty.

A tak plamen revoluce zasáhl i naši končinu. Komuny se zakládaly, když měli zrovna vojáci propustku, partyzáni dobývali nazpátek celé vesnice a okresy. Byli jsme hrdí, chudí, ovšem zapálení pro Leninovy ideje o kolektivní práci. Pak jsme si založili vlastní komunu, v srdci sibiřské tajgy. Nechtěli jsme zůstat ve vesnicích, pro nás to byla doupata kulaků. Vybrali jsme si pěkné místo daleko ode všeho a pustili se do stavby nových chat a stěhování těch starých ze vsi. Nevzpomínám si už, kdo s tím přišel, ale rozhodli jsme, že naše vesnička se bude jmenovat Rani-ce, neboť jsme vskutku prožívali úsvit nových dob, úsvit dob pracujících lidu. Na společném poli jsme vyorali první brázdou. Položili jsme dřevo do základu sněmu. Stavěli

jsme stodoly a sýpky a vzdělávali panenskou zem. Naši vůli k boji nezlomily ani kulky banditů, ani hrozby kulaků. Bránili jsme svůj majetek před nájezdy kulackých band a bělogvardějců, již křížovaly tajgu jako hladovějící vlčí smečky. Komuna se bez ustání rozrůstala a získávala pro nový řád života stále více pracujících rolníků. Kdysi jsme byli nejchudší z nejchudších v zemi a nyní jsme kulakům zlomili hřbet, dopracovali se k převratu ve věcech zemědělství a stanovili sobě a svým lidem nový metr pro život, nový způsob žití. O všech záležitostech komuny jsme rozhodovali společně, o všechno jsme se dělili rovným dílem, pracovali jsme jako jeden muž, starý nebo mladý, beze špetky nechuti vůči tvrdé dřině. S jednou z armádních jednotek, jež táhly naší vsí, k nám přišel Andrian Mitrofanovič Toporov. Naučil nás číst a psát a předal nám lásku ke knihám a vědění. Nové rolníky jsme přijímali na sněmu. Museli skládat přísahu, že naší věci zachovají věrnost, že budou budovat nový život, že budou svědomitě pracovat, nebudou se hašteřit, zřeknou se starých návyků a zapojí se do našeho kulturního života. A všichni svému slibu dostáli. A pak, když přišla kolektivizace, se s komunami skoncovalo a namísto nich nastoupily kolchozy.

Utíchl. Krávy okusovaly přečnávající seno. Mezitím se setmělo, dávno už bylo načase vydat se k domovu.

Doma čekal dopis od otce. V jak přešťastném žalu jsem pak padal hrudí k zemi, v jak rozechvělém napětí jsem pak brázdil stará známá pole. Za tichých hodin úsvitu, když začnou probleskovat první roztrápené paprsky, tam někde daleko, daleko v polích, bělokur volá na svou družku.

Jurij ulehá na lůžko. V Klušině ve Smolensku jsme válce byli blíž. Však víš. Jako by se před námi zničehonic ro-

zevřela propast. Otec se přiřtil ze sovětu. Válka!, křičel. Matka se sesula na židli, tvář schovala do zástěry a plakala.

Na obzoru se kupí temná mračna. Vítr podél cest popohání štěrky. Ještě téhož dne odjely z kolchozu vozy s prvními mobilizovanými. Válka se postupně přibližuje, jako velká voda, dokud nesahá až po práh. Utečenci táhnou vsí jako stíny.

V září, o prvním školním dni, přeletí nízko nad vesnicí dva letouny s rudými hvězdami na křídlech. V domech zachrastí okenní tabulky. Kdákající slípky uhánějí do chlívků a stodol. První letadla, jež kdy viděl. Jeden Jak, jeden Lagg. Do jednoho z nich se v boji trefil nepřítel a pilotovi se podaří doletět až k močálu zarostlému lekníny a rákosem. Potom už padá jako balvan. Letadlo se řítí do gejzíru vody a jílu a rozlamuje se na dva kusy, ale pilot, jenž na poslední chvíli vyskakuje z kabiny, je v pořádku. Druhé letadlo, Jak, přistává v nedalekém poli. Pilot nepouští kamaráda v ohrožení.

Pelášil jsem k letadlu, co mi nohy stačily. Po ničem jsem ještě netoužil tolik jako po tom, abych se směl na chvíli posadit do pilotovy oprýskané kabiny.

Pilot klopýtá směrem k nim. Hej, kluci! Přineste fošny. Močál letoun neúprosně stahuje ke vzdálenému dnu. Kola už nejsou vidět, spočívá na rozepjatých křídlech. Nazdar, ty lumpe! Pilot objímá spolubojovníka, smějí se spolu. Já myslel, že už je po tobě, a ty zatím takhle, kulíšáku. Postaví si k letadlu lávku a obsah nádrží vynášejí v kbelících. Hladově vdechuje zápach benzínu a pořád dokola přepočítává paprscité díry po kulkách na křídlech letadla.

Na druhý den se nad močálem zvedá černý sloupec dýmu. Letadlo podpálili a odjeli. Pod matrací má schované pouzdro na mapu, které od nich dostal.

Naší vesnicí čím dál častěji projíždějí kolony nákladáků a konvoje raněných. Dělostřelectvo hřmělo jako bouřka a obloha svítla od požárů červeně, tenkrát, když naši ves zničehonic obsadili Němci na motorkách. Prohlíželi domy, hledali partyzány, brali všechno, co jim přišlo pod ruku. Naši rodinu vystěhovali, dům zabrali němečtí vojáci. Jako prozatímní bydliště jsme si vyhloubili zemljanku. Němec, který se usídlil v tom, co doposavad bylo naším domovem, se jmenoval Albert. Vysedával na zápraží, jako by mu to tam patřilo, a jedl z talířů, jichž jsme se sami jedinkrát netkli. Měl za úkol nabíjet startovací baterie. Když byl pryč, pěchoval jsem do nich hlínu. Po cestách jsem rozséval hřebíky a střepy.

Jednoho dne oběsí Albert jeho nejmladšího bratříčka Borise na jabloni před domem, oběsí ho na pletené šále, kterou mu matka téhož rána uvázala kolem krku. Albert stojí pod stromem a zajíká se smíchy. Jeho smích je jako koňský řehot, ovšem méně půvabný a zpěvný. Matka, Anna Timofejevna, k dítěti zdvihá ruce ve snaze na něj dosáhnout, avšak Němec ji drží stranou. Chce se mu volat o pomoc, ale má pocit, že se dusí, jako by visel on a ne bratříček.

Vzpomínám si, jak nad vesnicí přeletělo šest sovětských letounů. Chvilí nato jsme slyšeli vybuchovat bomby, které shodily. Když se vracely, jeden chyběl. Prve jich bylo šest, pak už jen pět. Uměli jsme tehdy počítat jen do deseti a odčítání jsme ještě nebrali, ale beztak jsme věděli, že jedno letadlo chybí. Zkoušeli jsme si představit, co se s ním mohlo stát. Když vtom se objevilo. Hořelo, ale letělo pořád dál nad cestou plnou vojáků, pilot střílel, seč mu síly stačily. Fašisti se v panice rozutíkali do všech stran, kvičeli, hulákali a řvali. Říkali jsme si, zdalepak se ještě vrátí, a to už pilot stroj otočil a znovu letěl nad kolonou. Tentokrát na Němce vypustil sprchu bomb.

Nakonec stroj strhl přímo na konvoj. Jako Gastello!, volali jsme. Jako Gastello! Letadlo shořelo a pilot v něm. Nikdo od nás z vesnice se už nikdy nedozvěděl, co byl zač a odkud přišel. Jednu věc jsme však věděli všichni, totiž že to byl skutečný hrdina Sovětského svazu, jenž s nepřítelem bojoval až do posledního vydechnutí. Žádný z nás kluků to nevyřkl nahlas, ale do jednoho jsme chtěli být jako on a zemřít pro svou vlast.

Kříž pro navinutí drátu zhotovíme ze suchého dřeva, které se nalakuje, namaluje nebo namoří, aby nesálo vlhkost. Plát mědi nebo galvanizovaného železa o rozměru jeden metr čtvereční, zapuštěný do trvale vlhké hlíny a opatřený přiletovaným hrubým měděným drátem, zaručuje vynikající uzemnění. Následující soustava může posloužit při výběru krystalu: Galenit – fosforbronz, Karborundum – alpaka nebo měď, Chalkopyrit – hliník, Silikon – hliník nebo zlato, Telur – hliník, Molybdenit – alpaka, Radiocit – ocel. Mřížkový svod vytvoříme grafitovou ryskou, přibližně jeden milimetr širokou a čtyři až pět centimetrů dlouhou, na tvrdém papíře. Takováto ryska má však tu nevýhodu, že její odpor není konstantní.

Lidské plemeno se už v raném dětství naučilo komunikovat se sousedem prostřednictvím hořících ohňů, obláčků dýmu nebo lomození. Pak člověk jednoho dne porobil i nespoutanou přírodní sílu elektrickou a zkontroloval ji co poslušného, leč mocného služebníčka. Ke konci války mě ta síla pohltila docela. Jak jsem se jen obdivoval promítačce, školnímu generátoru, ale úplně ze všeho nejvíc rádiu, jehož zázračné schopnosti nám byly názorně předvedeny Semjonem Nikolajevičem Vaňuškinem, který s námi strávil ne jeden večer a celé hodiny nás nechával rozebírat a zase sestavovat školní reproduktory. Neměli jsme měděný drát, ani zvonkový drát (nepocínovaný),

ani ebonitové desky, rádio jsme si sestrojili z dřevěných odřezků, papíru a příze, všechny rozměry podle předpisu, a vyslali jsme jím do světa své sdělení. Vesnice se nám rázem zmenšila a lidí bylo víc.

Lev Michajlovič Běspavlov, na toho rovněž nikdy nezapomene, naplní láhev vodou, pevně ji zazátkuje a vynese ji ven na ledový vzduch a oni se dívají, jak láhev s třesnutím vybuchuje jako ruční granát. Elektřinu umí vyčarovat hřebenem, objev zákona zemské přitažlivosti demonstruje s jablkem z nedaleké jabloně, jehličí a špendlíky nechává plavit po vodě a vysvětluje jim, jak se orientovat podle kompasu. Učí je stavět letadýlka ze dřeva a rákosových stébel. Vzlétají při břehu řeky, směřují nad zasněžený led a daleko do lesa.

Otcovo kolo je šedé, s řídítky z otesaného dřeva. Vlaštovka s křídly z oceli, nadnášená vzduchem, blyštivá, na šedých pláštích kol navinuté desítky kilometrů cest. Kdykoli jde kolem, prohlíží si ho, jak tam tak stojí opřené o stěnu jejich chalupy, a jakmile se mu naskytne příležitost, urve si ho jen pro sebe. Vyjede za vesnici a ven po cestách, tajně a svobodně. Má jedno místo, kam se vždycky vrací, takové košaté březové houští, husté jako zídka, v létě je obklopuje zlaté moře pšenice. Duje slabý větřík a rozvlňuje klasy. Břízy chřestí a pohazují olistěnými hlavami. Tohle místo mi vytane na mysl pokaždé, když pomýšlím na rodný kraj.

Jednoho jarního dne jsem se projížděl po vsi, když vtom mi pod přední kolo vběhla vypasená slípka. Přeletěl jsem přes řídítka a přistál na zemi. V tu ránu jsem cítil ostrou bolest v levé paži. Nedokázal jsem se zvednout. Co si jen tatínek pomyslí, jestli se vrátí z pole a nenajde kolo na svém místě. S námahou jsem se postavil a paži si prohlédl. Byla zlomená.

Sám se vypraví za doktorem. Kolo vede zdravou rukou. Levice praskla nad zápěstím. S levicí v sádře se vrátí domů, stačí ještě kolo postavit zpátky ke stěně chalupy, potom řekne, že upadl, když utíkal, utíkal rychleji, než si kdy pomyslel, že dovede.

Zlomená kost se hojila pomalu a já jsem se ji jal tvrději cvičit. Vymyslel jsem si všelijaké cviky, abych předešel sebemenším trvalým následkům. Aniž jsem se o tom komu zmínil, zašel jsem každý den k jezeru. Samou bolestí jsem skřípěl zuby, když jsem sádru nořil do ledové vody, aby změkla. Pak jsem se posadil na břeh a rozcvičoval jsem všechny svaly. Zatínal jsem a rozevíral pěst a prsty jsem hýbal ze strany na stranu.

Rozdírá jej bolest tak silná, že se mu s každým dalším nápojem celé tělo smrští. Až do posledního však brání nářku vyprostit se z úst a ledabyly odbývá, s tváří bělavou a mokrou od studeného potu, každou matčinu otázku.